

Traduir el mar. Traduir la mar. Entrevista a Pau Sanchis Ferrer

Bernat Reher Fernandez

Universitat de Girona
Departament de Filologia i Comunicació
Pl. Ferrater i Mora, 1
17004 Girona
bernat.reher@udg.edu
0009-0008-3120-2613

© de l'autor

Citació recomanada: REHER FERNANDEZ, Bernat (2026). «Traduir el mar. Traduir la mar. Entrevista a Pau Sanchis Ferrer». *Quaderns. Revista de Traducció*, 33, 331-340. <<https://doi.org/10.5565/rev/quaderns.257>>

Resum

L'entrevista explora el procés de traducció i edició de *Breviari mediterrani* i *L'altra Venècia*, de Predrag Matvejević, i ofereix una mirada en profunditat als reptes i les decisions que han configurat les edicions catalanes d'aquestes obres. El traductor explica la seva relació llarga i personal amb l'autor, iniciada a partir de la lectura d'*El Danubi* de Claudio Magris, i relata com la descoberta de Matvejević el va conduir a un itinerari de lectures que van transformar la seva percepció del Mediterrani. A l'entrevista s'analitzen les dificultats derivades de la realitat i del multilingüisme de Matvejević, especialment pel que fa a la traducció de topònims, citacions, llistes i referències culturals sovint difícils de rastrejar. Es reflexiona també sobre la naturalesa híbrida del registre literari de l'autor, situat entre l'assaig, la narració i la prosa poètica, i sobre la necessitat de preservar el ritme enumeratiu i la veu aparentment col·loquial que caracteritzen la seva escriptura.

Paraules clau: Predrag Matvejević; traducció literària; mediterrani; multilingüisme; Breviari mediterrani

Abstract. *Translating the sea. Interview with Pau Sanchis Ferrer*

This interview examines the process of translating, and editing Predrag Matvejević's *Breviari mediterrani* and *L'altra Venècia*, offering an in-depth view of the challenges and editorial decisions involved in producing their Catalan editions. The translator recounts his long-standing personal connection to Matvejević's work, which began after reading Claudio Magris's *El Danubi*, and explains how this early encounter opened a path of readings that reshaped his under-

standing of the Mediterranean. The conversation reflects on the difficulties posed by Matvejević's multilingual and culturally dense prose, especially the translation of toponyms, quotations, lists, and references that are often complex to verify. It also analyses the hybrid nature of his literary register—moving between essay, narrative and poetic prose—and the need to preserve both his enumerative rhythm and his seemingly conversational tone.

Keywords: Predrag Matvejević; literary translation; Mediterranean; multilingualism; *Breviari mediterrani*

Pau Sanchis Ferrer és poeta, escriptor, editor i traductor. És l'ànima d'Edicions del Buc i també guanyador del 6è Premi de Poesia Ventura Ametller. Recentment, ha estat finalista del Premi Montserrat Franquesa de Traducció 2025 amb la traducció al català d'*El Museu de la Rendició Incondicional*, de Dubravka Ugrešić, a Angle Editorial.

Predrag Matvejević és una proposta teva a l'editora Ester Andorrà de LaBreu Edicions. Poc després, l'Ester, i recordo perfectament la reunió, em demana que en faci una investigació. Això pot semblar anecdòtic, però és com treballar, sobretot, en una editorial. La meua recerca va ser tota una sorpresa; a casa en tenia dos llibres: Nuestro pan de cada día, publicat per Acantilado (2013), i el ja conegut Breviario mediterraneo (2020), amb edició de Garzanti. Quan el vas llegir, automàticament ja pensaves a traduir-lo? És diguem-ne, una lectura de plaer que ja et va despertar l'interès professional?

Matvejević és, de fet, el primer autor croat que vaig llegir en la meua vida, i això va passar molt abans que em plantegés la possibilitat d'anar a viure a Croàcia. Per tant, és un escriptor que m'acompanya des de fa molts anys, gairebé des del meu inici com a lector una mica més sistemàtic. Hi vaig arribar a través de Claudio Magris. Jo havia llegit Magris, concretament el llibre *El Danubi* (2016), i recordo que en una entrevista, no sé si era en una revista d'*El País* o de *La Repubblica*, Magris en parlava amb molt d'entusiasme. Aquest comentari em va cridar prou l'atenció perquè em decidís a buscar el *Breviari mediterrani*, que en aquell moment només coneixia en l'edició en castellà d'Anagrama. Me'l vaig comprar i el vaig llegir gairebé d'una tirada, i en aquell moment ja el vaig trobar un llibre realment especial, amb una intensitat molt diferent del que estava acostumat a llegir aleshores.

Quan anys més tard vaig anar a viure a Croàcia, aquella lectura que havia quedat una mica en segon pla em va tornar al cap. Vaig recordar l'impacte que m'havia causat i vaig sentir la necessitat de recuperar-lo. Vaig rellegir el *Breviari* i, a partir d'aquí, vaig començar a interessar-me pels altres textos de Matvejević. Vaig buscar llibres que en aquell moment eren molt difícils de trobar, com *Entre asilo y exilio* (2013), en què reflexiona sobre la seva condició d'exiliat, o els volums que recullen la correspondència amb el seu pare i amb diversos dignataris, cartes que sovint van ser motiu de controvèrsia per les crítiques que ell plan-

tejava sense gaires contemplacions. També vaig aconseguir *Il Mediterraneo e l'Europa*, que recull unes conferències que va impartir al Collège de France i que, encara que estan molt relacionades amb el *Breviari*, tenen una autonomia pròpia i elaboren una reflexió política i cultural sobre Europa i la seva relació amb el Mediterrani que em va semblar molt reveladora.

Més endavant, i ja per una qüestió de proximitat geogràfica i emocional amb Venècia, vaig buscar *L'altra Venècia*. Vaig aconseguir tant l'edició italiana com la croata. Venècia sempre ha estat una ciutat molt important per a mi. Hi havia viscut una temporada i, per tant, la meua aproximació a aquell llibre era també personal. Matvejević hi ofería una mirada que combinava la finor del seu estil amb una manera de veure la ciutat molt diferent de la literatura veneciana que jo coneixia fins aleshores. Aquest llibre em va interessar especialment, però amb el temps tot aquest conjunt de lectures va quedar una mica en un calaix, perquè jo, com a lector, vaig començar altres itineraris dins la literatura croata i balcànica.

Pel que fa a la pregunta de si, en llegir-lo per primera vegada, ja pensava a traduir-lo, la resposta és que no. En aquell moment no sabia croat, no tenia cap intenció de dedicar-me professionalment a la traducció d'aquesta llengua i tampoc preveia la idea d'instal·lar-me a Croàcia. Tot això va venir força després. És cert, això sí, que quan vaig tornar de Croàcia l'any 2012 vaig proposar a algun editor la possibilitat de traduir el *Breviari mediterrani* al català. Va ser una iniciativa meua, però no va reeixir, o bé perquè no era el moment adequat o perquè no es va acabar de veure clar.

I arribats aquí, podem connectar-ho amb la proposta a Ester Andorrà. Un dia estàvem parlant a Barcelona, crec que en una presentació d'algun llibre de Francesc Garriga, tot i que no ho puc assegurar. La qüestió és que la conversa va derivar cap a Venècia. L'Ester em va dir que sempre havia sentit una fascinació molt viva per aquella ciutat i que li agradaria, algun dia, incorporar al catàleg de LaBreu un llibre que parlés de Venècia d'una manera una mica diferent de la típica visió turística. Jo, que hi havia viscut i que sempre he estat molt atent a la literatura que tracta d'aquesta ciutat, de seguida m'hi vaig enganxar.

Vaig començar a repassar mentalment llibres italians que poguessin encaixar amb aquesta idea, perquè traduïa molt del croat, però sempre he tingut també la voluntat d'impulsar la meua activitat com a traductor de l'italià. Però, per més que hi pensava, no em venia al cap un títol que no fos ja conegut, o ja traduït, o que realment presentés una mirada nova. Va ser llavors quan li vaig parlar del llibret d'un autor croat que ofería una visió molt particular de Venècia. Tot i que no tenia una connexió directa amb el llibre de Brodsky, aconseguia alguns efectes literaris que recorden *La marca de l'aigua*, i això la va captivar immediatament.

Per tant, sí que la proposta va ser meua, però va sorgir arran d'aquesta conversa amb l'Ester, que buscava introduir Venècia al catàleg de LaBreu. Aquesta és exactament la raó per la qual el primer llibre que traduïm de Matvejević és *L'altra Venècia* i no pas el *Breviari mediterrani*. La tria respon, en part, a un desig compartit i, en part, a una oportunitat que va aparèixer de manera molt natural.

M'interessa especialment la primera lectura que vas fer dels textos. Què en recordes?

Pel que fa a la primera lectura dels textos, en certa manera ja ho he apuntat abans, però intentaré precisar-ho una mica més. He de dir que la recordo només parcialment, perquè va ser fa molts anys i ha quedat una mica desdibuixada. Tot i així, sí que tinc present una sensació molt clara: la impressió que Matvejević aconseguia una cosa que, d'alguna manera, Magris busca a *El Danubi*, però que no sempre arriba a assolir del tot. *El Danubi* és un llibre que em sembla magnífic, però sovint es mou en el territori de l'erudició pura, un espai on la informació i la reflexió intel·lectual pesen més que la vibració literària. En canvi, Matvejević té la capacitat d'imprimir un lirisme constant, una manera de fabular que impregna el text d'una mena d'encant particular. La seva prosa respira d'una altra manera.

Això és el que em va impressionar des del primer moment. En Matvejević hi ha el professor de literatura comparada, sí, però quan escriu el *Breviari* o *L'altra Venècia* és capaç de convertir aquesta formació en una literatura poderosa, plena de matisos i d'una plasticitat sorprenent. Em va semblar que era algú que podia travessar fronteres disciplinàries i culturals amb una naturalitat que donava molta llibertat al lector.

Hi ha un altre aspecte important de la meua primera lectura. El llibre del qual jo partia, el que vaig llegir fa tants anys, no té gaire cosa a veure amb el llibre que he traduït ara. En aquell moment vaig llegir la primera versió en castellà, publicada a començaments dels noranta, i després hi ha hagut revisions, ampliacions i reordenacions del text. Això, que ja comentarem després amb més detall, fa que la memòria d'aquella primera lectura sigui una mica estranya, perquè és gairebé el record d'un llibre que ja no és exactament així.

Tot i això, sí que en conservo una impressió essencial. Em va semblar una obra d'una profunditat literària notable, amb una capacitat extraordinària de connectar elements molt diferents entre si. Matvejević és capaç d'unir observacions paisatgístiques amb reflexions literàries, dades històriques amb coneixements sobre les persones que viuen a prop del mar o que conviuen amb ell de manera íntima. També pot vincular tot això amb ciutats com Venècia, que esdevenen una mena de filtre a través del qual es mira el Mediterrani. Aquesta capacitat d'associar i relacionar, que en ell és natural i mai forçada, va ser una de les coses que més em va captivar.

Anys més tard vaig tornar a trobar aquesta qualitat en el llibre sobre el pa, que és pràcticament l'únic llibre de Matvejević que vaig llegir en el moment mateix de la seva aparició editorial. En aquell moment ja el coneixia i el seguia com a autor, i quan es va publicar en castellà el vaig comprar immediatament. Aquella lectura, que sí que tinc més fresca, va confirmar el que havia intuït en la primera: que Matvejević és un escriptor capaç de convertir qualsevol tema en una finestra oberta a una reflexió molt més ampla, en què la cultura, la memòria i l'experiència personal es barregen d'una manera molt orgànica.

En el procés d'edició dels dos llibres, principalment, ens hem barallat amb citacions i topònims, cosa que és fins a cert punt coherent. No ha estat segurament, però la més difícil. Quina creus, però, que ho ha estat? Trobar el to?

En el procés d'edició, tota la part relacionada amb les referències, tant les que remetien a realitats concretes com les artístiques, literàries, culturals o fins i tot filològiques, ha estat sens dubte una de les més complicades. Són aspectes que dificulten molt la feina i que, de fet, encara podríem aprofundir més. Entendre exactament d'on treu Matvejević cada idea, cada citació, cada detall, seria feina per a un estudi crític a fons. No és pròpiament una tasca de traducció, tot i que incideix directament en la traducció, sinó gairebé una feina paral·lela d'investigació literària.

Aquesta dificultat s'incrementa pel multilingüisme amb què treballa. Matvejević utilitza topònims en múltiples llengües, molts d'ells adaptats al croat, i nosaltres havíem de reconstruir tot aquest paisatge cultural i topogràfic en català. Això ens ha obligat a fer una feina minuciosa, sovint detectivesca, i hem necessitat l'ajuda de moltes persones que, amb generositat, ens han orientat en qüestions que no sempre eren fàcils de resoldre. De fet, als agraïments ho constatem i ho deixem ben reflectit.

Ara bé, potser la dificultat més gran no és aquesta, sinó trobar l'aire de la prosa de Matvejević. El que tu anomenes el to, o fins i tot el registre. Ell escriu constantment en una frontera molt porosa entre diversos gèneres: l'assaig, la prosa narrativa i, en alguns moments, gairebé la prosa poètica. Això és especialment visible a *L'altra Venècia*, on hi ha passatges d'una poèticitat molt alta, d'un lirisme realment intens. I trobar l'equilibri perquè aquest moviment entre registres funcioni igual en català que en l'original ha estat una tasca delicada.

Hem intentat que el llibre respiri de la mateixa manera que respira en croat, que la transició entre reflexió, descripció i fabulació sigui natural i que el lector català tingui una experiència literària equivalent. Però alhora és cert que hi ha una dificultat tècnica evident: reconstruir totes les referències, totes les al·lusions, tot el teixit cultural que sosté els textos.

No sabria dir-te, amb total claredat, si ha estat més difícil traduir les referències o copsar el to. Són dues dificultats diferents i en moments determinats una prevalia sobre l'altra. El que sí que puc afirmar és que Matvejević no té una prosa complicada en el sentit tradicional. No és un autor de sintaxi enrevesada ni de construccions hermètiques. La seva complexitat és d'un altre ordre. El repte és entendre què fa en cada moment, què posa en joc quan canvia de registre o quan introdueix un determinat mot.

I aquí hi entra un altre element delicat: la qüestió dialectal. Matvejević juga molt amb paraules de diversos dialectes del croat, especialment dialectes de la costa. Quan un lector croat de l'interior, o un lector serbi o bosnià, es troba amb aquests mots, hi detecta immediatament una tonalitat local, una arrel concreta, una tria que no és accidental. Aquesta consciència filològica és molt típica d'ell. I en català, inevitablement, alguns d'aquests efectes es perden o s'han de recrear d'una manera diferent. Nosaltres hem intentat buscar equivalents que produeixin

sensacions semblants, encara que no puguin reproduir exactament el mateix joc lingüístic.

En definitiva, la dificultat ha estat doble: d'una banda, gestionar la immensitat de les referències i reconstruir-les amb rigor; de l'altra, trobar una veu catalana que pogués sostenir el moviment intern de la seva prosa. I és en aquest punt, crec, on hi ha hagut més esforç i més exigència.

Un lector croat de Matvejević entén ràpidament el text, però en la relectura hi veu l'ornament, la genialitat, la pompositat?

Un lector croat, com ja he comentat, pot trobar algunes dificultats segons d'on provingui. Els capítols en què Matvejević parla de la llengua croata del món marítim no són gens evidents per a un lector de l'interior, perquè no formen part del seu repertori lingüístic habitual. De fet, això mateix ho explico en alguna nota: hi ha paraules, expressions i girs que pertanyen molt clarament als dialectes de la costa i que un lector croat que no hagi tingut contacte amb aquest món pot percebre com a estranys o poc familiars.

Ara bé, jo no em puc posar exactament en la pell d'un lector croat, però entenc que, malgrat aquestes dificultats puntuals, el llibre els ha de causar una impressió similar a la que ens produeix a nosaltres. Hi ha una potència literària i una manera de pensar el Mediterrani que és perfectament recognoscible per a qualsevol lector que s'hi acosti amb atenció.

També hem de tenir present una cosa que, des d'aquí, potser no acabem d'observar amb prou claredat. Nosaltres no sempre identifiquem espontàniament el món eslau del sud com un espai mediterrani, però per als croats això és evident. Ho tenen totalment interioritzat. La seva economia està fortament vinculada al turisme, i quan arribes a l'aeroport de Zagreb la primera imatge que veus és la de Dubrovnik, que és gairebé la postal fundacional del país. Això ja diu molt de com s'autorepresenten.

La major part dels croats viuen en un entorn que podríem considerar més centreeuropeu, més interioritzat, i en aquest sentit Matvejević és representatiu. Ell no és un home nascut a la costa, sinó un home de ribera de riu, però, així i tot, té una relació profundíssima amb el Mediterrani. La seva Mediterraneïtat es projecta cap a Dalmàcia, que és la seva referència vital i cultural. Veuen en aquell territori la casa, el paisatge emocional i el lloc des d'on pensar el món.

Per això crec que, quan un lector croat s'enfronta al *Breviari* o a *L'altra Venècia*, entén de seguida aquest treball sobre la Mediterraneïtat que parteix de la mar Adriàtica. L'Adriàtica és, per a Matvejević, la mar de la intimitat, la mar que condensa una manera de viure i de mirar, i aquesta idea, en el context cultural croat, és molt pròxima i molt fàcilment recognoscible. Poden trobar-hi esculls lingüístics o dialectals, però el fons, l'esperit del llibre, els és immediat.

Hi ha coses, i més en literatura, que apelen a la part més sensible, i per tant un pot dir radicalment una opinió i d'altres, la contrària. En el cas dels llibres de Matvejević, acostumen a fascinar. Sempre que es dissectiona la fascinació

(penso en totes les nostres fascinacions possibles, des dels crims al futbol) perd aquesta màgia. Tu que has disseccionat el text de Matvejević, què creus que el fa fascinant?

Tinc algun amic croat que és una mica crític amb Matvejević, que no li fa la reverència que potser li estem fent tu i jo ara mateix. M'ha comentat en més d'una ocasió que, de vegades, no és del tot exacte. I és cert: tot i demostrar una erudició i un coneixement admirables, se li escapen alguns detalls. Nosaltres mateixos ho hem vist durant la feina d'edició. Hi ha petites errades o inexactituds que he decidit mantenir perquè no em corresponia corregir el seu discurs, sinó traduir-lo i transmetre'l íntegrament.

Però el punt important és un altre. El que resulta realment fascinant de Matvejević no és la minuciositat absoluta, sinó el conjunt. Quan posàvem la lupa en el text, com recordes, hi trobàvem casos curiosos. Hi havia aquell topònim búlgar que no érem capaços d'identificar i que, després de donar-hi moltes voltes, vaig acabar descobrint que l'havia extret d'una enciclopèdia on també apareixia malament. Ho vam confirmar parlant amb una companya búlgara i amb Marc Casals, que és traductor del búlgar. Cap d'ells reconeixia aquell topònim en els mapes actuals, i al final va quedar clar que era una errada de transmissió. Matvejević ho havia copiat en bona fe, però la font original ja era incorrecta.

Quan treballes amb aquest nivell de detall, et trobes que, tot i que en general el llibre està molt ben documentat i molt ben construït, hi ha petites esclatxes. És inevitable, perquè en realitat el que ell intenta és bastir un espai enorme, un territori d'una densitat històrica, geogràfica i cultural immensíssima. I aquí és on rau la seva gran força. No és en la perfecció filològica del detall, sinó en la capacitat de donar una imatge global del Mediterrani que, com a lectors, percebem com a coherent i gairebé total.

L'efecte que aconsegueix és extraordinari. Ens fa creure que tot el Mediterrani, o una part molt significativa del que entenem com a Mediterrani, es troba contingut dins del seu llibre. Aquesta amplitud de mirada, aquesta voluntat totalitzadora, és el que produeix la fascinació. No es tracta de buscar-li la màgia en la precisió microscòpica, sinó en la manera com construeix una visió completa i vibrant d'un espai immens. I crec que això ho aconsegueix plenament.

Respecte a les nostres edicions, hem adaptat moltes coses. Per exemple: cercar les citacions originals, cercar els topònims, regularitzar l'ús de majúscula, traduir entre claudàtors els títols croats, i no els italians... Jo, personalment, he consultat totes les ortotipografies, però n'hem acabat fent una a mida. Fins a quin punt no tenir una ortotipografia prèvia quan comences a traduir et distreu, et fa aturar i perdre el temps en el procés de traducció?

Sí, efectivament, en les nostres edicions vam fer la feina que tocava: cercar les citacions originals i comprovar-les una per una. Ara bé, no sempre les trobàvem. Hi ha citacions que no hem pogut localitzar perquè les obres corresponents no existeixen traduïdes al català o bé perquè són textos extremament difícils d'acce-

dir-hi. Quan tradueixes llibres com aquest, t'adones de seguida de les mancances que tenim. Veus què ens falta a les biblioteques catalanes i que complicat pot ser trobar textos que se suposa que són clàssics i que haurien d'estar disponibles.

Ens vam trobar, per exemple, amb textos de filosofia grega que sabem que havien estat publicats a la Bernat Metge, però que no teníem a l'abast ni en llibreries ni en biblioteques, almenys al País Valencià. En més d'una ocasió m'heu hagut d'ajudar des de Barcelona per localitzar algun títol concret. I aquesta experiència fa pensar. Demostra que la traducció també és una mena de diagnòstic cultural, perquè posa en evidència tot allò que falta o tot allò que està dispers i costa de recuperar.

També hem optat, en alguns casos, per fer traduccions explicatives. És a dir, traduir entre claudàtors els títols que apareixen en croat, per donar transparència al text sense saturar el llibre amb notes al peu. Era una manera de mantenir la fluïdesa de la lectura i, alhora, proporcionar al lector la informació necessària. Amb els títols italians potser no calia, perquè són més transparents i més fàcils de reconèixer, i això ens va portar a buscar un sistema que fos funcional i equilibrat.

Des del punt de vista ortotipogràfic, no sabia dir-te fins a quin punt el sistema croat és coherent. Jo crec que sí que ho és, però és un sistema molt senzill, molt més senzill del que nosaltres hem acabat aplicant. Així i tot, era important establir una ortotipografia coherent en català. Necessitàvem un criteri estable que ajudés el lector a no perdre's enmig de noms propis, citacions i referències multilingües. I crec que això ho hem aconseguit.

Tot aquest procés, cal dir-ho, forma part més aviat del treball editorial que no pas de la traducció en si. I potser per això, mentre traduïa, jo sovint tirava pel dret. Tenia la confiança que, en el procés d'edició, podríem resoldre amb calma totes les qüestions que quedaven obertes. I així ha estat. Gràcies al teu treball i al de tot l'equip hem aconseguit trobar una forma que és funcional, que és clara i que respecta tant l'original com el lector català.

Matvejević té un estil que es pot considerar col·loquial. I sé que aquest terme és problemàtic, però considerablement és d'algú que no transcriu el seu pensament, en cap cas. Es tracta d'algú que té un to, un registre, per ser més pertinent. Recordo els words que ens vas lliurar: plens d'anotacions amb comentaris que mantenien de vegades enumeracions o frases que un corrector hauria volgut netejar.

El registre dels llibres té aquesta manera de caminar que és una mica conversacional, com si l'autor ens anés explicant el que veu o el que pensa mentre avança. Quan tu en dius col·loquial, hi estic d'acord, però és un col·loquial que es mou constantment en una frontera molt interessant. Perquè, quan ho necessita, Matvejević pot mostrar una erudició vasta. Hi ha moments, per exemple quan parla dels congressos acadèmics o de la comunitat intel·lectual mediterrània, en què es percep clarament el professor de literatura comparada, el gran assagista que coneix profundament la tradició literària i que també havia reflexionat molt sobre qüestions de pensament polític.

El to que tria per al *Breviari* i per a *L'altra Venècia* no és aquest to acadèmic. No vol escriure un tractat, sinó una mena de conversa prolongada amb el lector. Opta per un registre aparentment col·loquial que, de vegades, es deixa portar cap al lirisme, i que té una característica molt particular: l'ús constant d'enumeracions i llistes. Aquesta proliferació de llistes, que de vegades poden semblar exagerades, forma part essencial del seu estil. Respon a una manera de fer que prové tant del registre més oral com d'una imitació molt conscient d'una certa tradició filològica.

A Matvejević li agrada llistar. Llistar paraules, objectes, maneres de dir les coses, noms de vents o de llocs, variants dialectals. I això no és un caprici. És una forma d'entendre la Mediterraneïtat com un espai plural, fragmentat, compost de petites unitats que només es poden copsar si es despleguen, si s'exposen en sèrie. La llista, per als dialectòlegs i per als filòlegs, és una eina, però en ell també es converteix en una figura literària. La filologia del mar que proposa implica inventariar, per acumular, per traçar constel·lacions a partir de mots.

Per això, era fonamental respectar aquesta manera de fer. Les enumeracions, encara que puguin semblar desmesurades en algun moment, formen part constitutiva de la seva veu. No són un excés que calgui moderar, sinó un tret estilístic que cal conservar. Si el text respira, ho fa perquè aquestes llistes, aquest ritme enumeratiu, hi donen un pols intern molt característic.

I crec que aquí rau un dels grans encerts del llibre: que combina quantitats enormes d'informació amb un to que, paradoxalment, resulta proper, gairebé íntim. Aquesta combinació entre erudició i conversa, entre lirisme i inventari, és el que fa que el lector se senti acompanyat i, al mateix temps, amplii la mirada sobre el Mediterrani.

Per acabar, aquests dos llibres, el procés, tot... Com ho valores?

Com a valoració final, he de dir que estic molt content d'haver traduït Matvejević. Sempre em queda aquella recança, molt típica de qualsevol traductor, que potser podria haver-ho fet una mica millor. Sempre hi ha detalls que t'agradaria revisar per enèsima vegada, matisos que, si haguéssim tingut encara més temps, potser hauríem polit diferent. I això que els terminis han estat perfectament acordats i adequats. No és cap crítica a l'editorial; simplement són llibres que, per la seva naturalesa, no s'acaben mai. Sempre hi ha alguna cosa més que es podria afinar, algun punt que es podria complicar o aprofundir més. Acabar una traducció ja és difícil; acabar dues traduccions com *L'altra Venècia* i el *Breviari mediterrani* és una tasca amb moltes capes i un procés exigent.

Tot i això, o potser precisament per això, estic molt satisfet. Ha estat un procés molt bonic, i m'hi he sentit molt acompanyat per l'editorial. Hem acabat fent dues edicions en català que, en molts aspectes, superen les edicions en altres llengües, tant per la qualitat de la reproducció de les imatges com per la cura amb què s'ha treballat el text, l'ortotipografia i tot el conjunt del llibre. I aquesta és una satisfacció molt gran.

Però hi ha una cosa que, personalment, valoro encara més. Aquest procés m'ha permès conèixer molt millor un autor que jo pensava que ja coneixia prou.

I, en realitat, quan hi he entrat a fons, m'ha portat per camins que no m'esperava. Quan llegeixes un llibre com a lector, i hi veus una citació de filosofia àrab o del Talmud, hi passes per sobre, entens la idea general i continues endavant. Però quan tradueixes, no ho pots fer. Has d'aturar-te, has de comprovar, has d'anar a la font. I, al final, et trobes llegint autors clàssics, rellegant la Bíblia, consultant el Talmud o l'Alcorà. I no llegeixes només el fragment que ell cita literalment, sinó que acabes anant més enllà, obrint portes que no tenies previstes.

Això és, crec, una de les grans virtuts d'aquesta mena de llibres. El *Breviari i L'altra Venècia* aspiren a encabir tot un món, el món mediterrani en tota la complexitat. I, tanmateix, el que descobrim quan els traduïm és que el llibre només conté una part molt petita d'aquest univers. Darrere del text hi ha una quantitat immensa de lectures, de coneixences, de ports visitats, de paisatges recorreguts, de converses i experiències que són absolutament meravelloses.

I és això, precisament, el que fa que una traducció com aquesta et faci créixer. Et fa créixer com a lector i també com a persona. I això és una cosa que sempre hem d'agrair als autors que traduïm. Traduir Matvejević ha estat, per a mi, una manera d'entrar en un món que coneixia només de manera parcial, i sortir-ne amb una mirada molt més rica i molt més àmplia. I això no té preu.

Referències bibliogràfiques

- BRODSKY, Joseph (2010). *Marca de l'aigua*. Barcelona: Viena Edicions.
 MAGRIS, Claudio (2016). *El Danubi*. Barcelona: Edicions de 1984.
 MATVEJEVIĆ, Predrag (1991). *Breviario mediterráneo*. Barcelona: Anagrama.
 — (1993). *Entre asilo y exilio*. València: Pretextos.
 — (1998). *Il Mediterraneo e l'Europa*. Roma: Garzanti.
 — (2003). *Druga Venecija*. Zagreb: Durieux.
 — (2013). *Nuestro pan de cada día*. Barcelona: Acanalado.
 — (2024). *L'altra Venècia*. Barcelona: LaBreu Edicions.
 — (2025). *Breviari mediterrani*. Barcelona: LaBreu Edicions.